

דגם תשובות בתלמוד – מסכת בבא קמא, מס' 006381, קיץ תשפ"א

הערה למעריך: הדברים שכתובים בסוגריים אינם מחייבים את הנבחן.

פרק ראשון

בפרק זה הנבחן צריך לענות על שבע מן השאלות 1-10.

1. האיסור להזיק ותשלומי נזיקין

א. (1) יש לציין אחת מן התולדות האלה:

תולדת קרן – נגיפה, נשיכה, רביצה ובעיטה. גם באב וגם בתולדה כוונתו של השור להזיק, אין הנאה להזיקו ואין הזיקו מצוי.

תולדת שן – נתחככה בכותל להנאתה והפילה את הכותל, או טינפה פירות להנאתה. גם באב וגם בתולדה יש הנאה לבהמה המזיקה.

תולדת רגל – הזיקה בגופה דרך הילוכה, בשערה דרך הילוכה, בשליף שעליה, בפרומביא שבפיה, בזוג שבצוארה. גם באב וגם בתולדה ההזיק של הבהמה הוא בדרך הילוך שלא ככוונה להזיק וההזיק מצוי.

תולדת בור – אבנו, סכינו ומשאו שהניחן ברשות הרבים והזיקו. גם באב וגם בתולדה תחילת העשייה היא לנזק. תולדת אש – אבנו, סכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו תוך כדי נפילה. גם באב וגם בתולדה מעורב כוח אחר (=רוח).

[לקבל]: תולדת אדם המזיק – כיחו וניעו של האדם שהזיקו תוך כדי יציאתם מן הגוף. גם באב וגם בתולדה הנזק הוא מכוחו של האדם.]

(2) אב – בהמה שדרסה כלים (= רגל). תולדה – בהמה שהתיזה צרורות תוך כדי הילוכה והצרורות שברו כלים [על האב חייב נזק שלם, ועל התולדה חייב חצי נזק].

תולדה זו היא תולדה של רגל משום שדינה שווה לרגל שהבעלים משלם מן העלייה במקרה שהזיקה יותר משוויה. (דף ב, ע"ב-דף ג, ע"ב)

ב. מלשון הפסוק אפשר לדייק שיש טענה כלפי מי שלא שמר – משמע שיש חובה לשמור על הזיקים [לקבל]: מכיוון שיש חובת תשלומים ("שלם ישלם") משמע שיש חובה לשמור].

2. בור המתגלגל (דף ה, ע"א)

א. (1) ציון הצד השווה שבכל אבות הנזיקין נועד לכאורה לרבות מקרה שנכלל בצד השווה אך אינו נכלל בהגדרה של אחד מן האבות, והגמרא שואלת מהו מקרה זה שהצד השווה בא לרבות?

(2) "בור המתגלגל" הוא דבר שהונח ברשות הרבים – ולא הזיק במקום שהונח, והתגלגל למקום אחר [על ידי רגלי אדם או רגלי בהמה] והזיק במקום החדש.

ב. (1) רש"י לא גרס קושיה זו כי על פי קושיה זו הגמרא מנסה לחייב בשעת הגלגול מדין אדם המזיק, אבל הגמרא בפרק "המניח" אומרת שאין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים, ואם כן אין לחייב את האדם שברגליו התגלגל הבור מדין אדם המזיק [וגם את בעל התקלה אין לחייב מדין אדם המזיק אלא מדין אש ברוח מצויה].

(2) על פי התוספות, אפשר לגרוס קושיה זו כי הכלל "אין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים" אינו כולל מקרים שבני אדם הולכים בחוזקה ומתיזים בהליכתם ומזיקים [לעניין הליכה בחוזקה והתזה וגרימת נזק על ידי כך – דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים], ואם כן לכאורה במקרה שאירע נזק בשעת הגלגול יש לחייב את האדם שמרגליו התגלגל הבור מדין אדם המזיק, וזוהי קושיית הגמרא.

(תוד"ה "לאתווי בור המתגלגל")

3. פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמיים

- א. (1)** קושיית הגמרא: מדוע מנה רבי יהושע רק ארבעה מקרים שהעושה אותם פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמיים, והרי יש עוד מקרים כאלה?
- (2)** רבי יהושע ציין דווקא את ארבעת המקרים האלה כי בכל אחד מהם היה אפשר לחשוב שיהיה פטור גם מדיני שמיים, ולכן הוא ציין שחייב בדיני שמיים.
- (דף נה, ע"ב-דף נו, ע"א)
- ב. (1)** גנב וגזלן – כדי להיחשב גנב וגזלן ולהתחייב בנזקיה של הגנבה, צריך לעשות מעשה להוציא מרשות בעל הבית בכוונה לגנוב ממנו (ולאו דווקא מעשה מועיל לעניין קניין).
- מזיק – כדי להתחייב מדין מזיק צריך שתהיה כוונה להזיק וצריך שיהיה הוא הגורם לנזק.
- (2)** לסטים שפרצו גדר חייבים בנזקי הבהמה רק כאשר הוציאו בפועל את הבהמה מכיוון שכוונתם הייתה לגנוב ולא דווקא להזיק, אבל פורץ גדר בפני בהמת חברו חייב בנזקי הבהמה אפילו שלא נגע בבהמה ואפילו שלא עמד בפניה כי כוונתו הייתה לגרום נזק (ואכן גרם לנזק שהתכוון לו).

4. נפלה לגינה (דף נז, ע"ב-דף נח, ע"א)

- א. (1)** – לפי רב כהנא, נפלה לגינה כאשר דחפתה חברתה.
- לפי רב כהנא, נפלה לגינה ועברה מערוגה לערוגה.
- לפי רבי יוחנן, נפלה לגינה ויצאה לדעת וחזרה לדעת.
- לפי רב פפא, נפלה לגינה ויצאה לדעת וחזרה אפילו שלא לדעת.
- [הערה למעריך: על התלמיד לכתוב שני מקרים.]
- (2)** משלם מה שהזיקה כי תחילתו בפשיעה וסופו באונס (דף נז, ע"ב, תוד"ה "נפלה לגינה").
- ב. (1)** כיוון שהבהמה למדה שיש אוכל בגינה – בכל פעם שהיא תברח היא תרוץ לגינה [הבהמה תנסה לחזור לגינה בכל הזדמנות].
- (2)** על פי רבי יוחנן – נעילה כראוי [שמירה פחותה].
- על פי רב פפא – שמירה מעולה.

5. נזקי אש – ליבה וליבתה הרוח

- א. (1)** אדם שמלבה את האש, ואין בליביו כדי ללבות, אלא לובתה האש רק בעזרת הרוח והזיקה – מדוע הוא פטור, הרי הוא דומה למי שזורה תבואה בשבת בעזרת הרוח שדינו חייב?
- (2)** כי מדובר במקרה שהוא ליבה מצד אחד והרוח ליבתה מצד אחר, והאש לובתה והזיקה מן הצד של הרוח ולא מן הצד שלו [מעשיו לא השפיעו על התלקחות האש].
- (דף ס, ע"א)
- ב. (1)** בהלכות נזקי ממון כתב הרמב"ם שאם הנזק אירע בסיוע הרוח – חייב, ואילו בהלכות שכנים כתב הרמב"ם שאם הנזק אירע בסיוע הרוח – פטור.
- (2)** על פי ה"כסף משנה", הרמב"ם בהלכות שכנים ציין במפורש שהטעם לפטור הוא משום שהנזק לא בא מכוח המזיק, אבל בהלכות נזקי ממון הנזק בא מכוח המזיק שהרי הוא ליבה את האש ולכן הוא חייב.

6. "מי ישקני מים מבור בית לחם" (דף ס, ע"ב)

- א.** אנשיו של דוד שרפו גדיש של ישראל, ובגדיש זה היו טמונים כלים.
- ב. (1)** האם צריך לשלם בעבור נזק שגרם לממון חברו כאשר הציל את עצמו מפני פיקוח נפש?
- (2)** אסור להציל עצמו ממון חברו בלי לשלם [אבל דוד פטור מפני שהוא מלך].
- (תוד"ה "מהו")
- ג.** התשובה של הסנהדרין: אסור לאדם רגיל (שאינו מלך) לקחת חפץ בלא רשות בעליו אפילו אם בדעתו לשלם בעבורו אחר כך (אבל למלך – מותר).
- הלימוד מן הפסוק: אף על פי שהגזלן משלם בעבור הגזלה שגזל, הוא בכל זאת נקרא רשע.

7. המדליק את הגדיש והיו בו כלים ודלקו (דף סא, ע"ב)

א.

הדליק את האש בשדה שלו, והאש התפשטה לשדה חברו ואכלה שם גדיש שהיו בו כלים	הדליק בשדה חברו גדיש שהיו בו כלים	הדליק בירה של חברו שהיו בה כלים	
רבי יהודה	חייב על הכלים	חייב על הכלים	
חכמים	פטור מלשלם בעבור הכלים	חייב על הכלים	
	רבא – חייב על כלים שדרך להטמינם בגדיש ופטור מלשלם בעבור כלים שאין דרך להטמינם בגדיש		

ב. המקרה שאליו נוגעת הדרשה הוא מדליק בתוך שלו והלכה ואכלה בתוך של חברו [כפי שעולה מתחילת הפסוק "כי תצא אש"]. המקרה שאליו לא נוגעת הדרשה הוא מדליק בתוך של חברו (תוד"ה "אלא").

8. בכניסה לבית שבוע הבן; בעל חיים שהזיק (דף פ, ע"א-ע"ב)

א. שמואל לא נכנס לפני רב אסי כי רב אסי היה גדול ממנו. רב אסי לא נכנס לפני רב כי רב אסי היה תלמידו של רב. רב לא נכנס לפני שמואל כי הוא כיבד אותו, משום שבאירוע אחר רב קילל את שמואל ומאז החליט לנהוג בשמואל כבוד.

ב. (1) דין זה לכאורה מיותר כי אם מותר להרוג חתול, מיותר לומר שאסור להשאירו בחיים.
 (2) החידוש הוא שאם אדם מצא חתול מת, הוא אינו חייב להחזיר את עורו לבעלים.
 ג. (1) הקושיה: על פי ריש לקיש, אפילו רבי אליעזר שסובר בנוגע לארי נמר דוב זאב ברדלס ונחש שכל הקודם להורגן זכה, הכוונה היא דווקא אם הם המיתו. אם כן, מדוע רב אומר שמותר להרוג חתול ולכאורה הכוונה היא אף אם לא המית?
 (2) התירוצים:

– דברי ריש לקיש נאמרו בנוגע לבעלי חיים שקשורים בשלשלת, וההיתר של רב הוא בנוגע לחתול שאינו קשור בשלשלת.

– דברי ריש לקיש נאמרו בנוגע לבעלי חיים שאנשים רגילים להיזהר מהם, וההיתר של רב הוא בנוגע לחתול שאנשים אינם רגילים להיזהר ממנו כי אינם בקיאים בייחוסו המשפחתי כדי לדעת אם הוא מסוכן.

[הערה למערבן: על התלמיד להסביר תירוץ אחד.]

(דף פ, ע"ב, תוד"ה "מותר")

9. הלוקח בית בארץ-ישראל בשבת

א. (1) לפי דעת "הלכות גדולות" – אפילו מלאכות האסורות מדאורייתא.
 לפי דעת ר"י – דווקא מלאכות האסורות מדרבנן.
 (2) ההיתר של ר"י אינו נוגע למצוות אחרות כי כל ההיתר הוא לצורך מצוות מילה שהיא בעצמה דוחה שבת. (דף פ, ע"ב, תוד"ה "אומר")

ב. (1) "שבות דשבות" – עשיית מלאכה שאסורה בשבת מדרבנן בלבד באופן שאסור רק מדרבנן (אמירה לנוכרי לעשות מלאכה אסורה מדרבנן).
 (2) "כותבין עליו אונו אפילו בשבת" נחשב "שבות דשבות" כי מדובר במקרה שאומרים לנוכרי לכתוב, ואמירה לנוכרי אסורה מדרבנן, והנוכרי כותב בשפה אחרת ולא בעברית, וכתובה כזאת גם היא אסורה רק מדרבנן.

- א. (1)** הגמרא למדה שלדעת רבי טרפון אומנם גם הדיינים ראו את הרצח אבל הם אינם דנים על פי העדות של עצמם אלא על פי עדות של עדים שאינם משמשים דיינים בדין זה.
- (2)** הגמרא העמידה את הברייתא במקרה שהדיינים ראו את הרצח בלילה ודווקא אז אין הדיינים יכולים לדון על פי ראיית עצמם כי אינם יכולים לדון מייד. אבל כשראו ביום ומעידים מייד, יכולים לדון על פי ראיית עצמם.
- ב. (1)** דעת שמעון התימני: על פי התורה, "אגרוף" הוא דוגמה לדבר הראוי לעשות חבלה. מדוגמה זו אפשר ללמוד שצריך להביא את החפץ שנעשתה בו חבלה לבית הדין כדי שבנוסף לעדים גם הדיינים יוכלו לאמוד אם הוא ראוי לעשות חבלה, אבל אם החפץ אבד והדיינים לא ראוהו – החובל פטור.
- דעת רבי עקיבא: אף אם יביאו את החפץ לפני הדיינים, עדיין יצטרכו הדיינים לסמוך על עדותם של העדים כדי לאמוד את החבלה, כי ההכאה לא הייתה לפני הדיינים. לכן די שהחפץ נאמד על ידי העדים, כמו אגרוף שהעדים ראוהו ואמדוהו, אבל אם החפץ אבד והעדים לא ראוהו – החובל פטור.
- (2)** רבי עקיבא אמר לשמעון התימני שאף אם יביאו את החפץ בפני הדיינים עדיין יצטרכו הדיינים לסמוך על עדותם של העדים כדי לאמוד את החבלה, כי ההכאה לא הייתה לפני הדיינים. משמע שאילו ההכאה הייתה לפני הדיינים, יכלו הדיינים לדון במקרה זה אף שהם בעצמם ראו את המקרה.

פרק שני – קטע שלא נלמד

בפרק זה הנבחן צריך לענות על ארבע מן השאלות 11–15.

- 11.** הסבר המשנה: אדם הוציא לרשות הרבים את התבן והקש שלו כדי שיירקבו וייעשו זבל [לצורך זיבול שדות וכרמים], ואדם שעבר ברשות הרבים ניזק מן התבן והקש האלה. המוציא חייב לשלם על הנזק.
- הגמרא סברה בתחילה שמשנתנו אינה כדעת רבי יהודה כי על פי רבי יהודה אדם רשאי להוציא את זבלו לרשות הרבים, ולכאורה אם הוא רשאי לעשות זאת הוא יהיה פטור מתשלום בעבור הנזקים שייגרמו, ועל פי משנתנו המוציא חייב לשלם בעבור הנזק.
- 12.** הסבר: משנתנו היא כדעת רבי יהודה כי גם רבי יהודה שסובר שמותר להוציא את הזבל לרשות הרבים מסכים שאם ייגרם נזק יהיה המוציא חייב כפי שכתוב במשנתנו.
- קושיה: בנוגע לגמל שהיה טעון פשתן ונדלק הפשתן מנר שהניח חנווני בחוץ – רבי יהודה סובר שאם היה זה נר חנוכה, החנווני פטור כי הייתה לחנווני רשות להניח את הנר בחוץ. אם כן, גם בנוגע למקרה שבמשנתנו יסבור רבי יהודה שכאשר יש רשות להוציא זבל, המוציא יהיה פטור מתשלום בעבור הנזק שייגרם.
- 13. א.ב. מעשה ברשות בית דין ואינו מצווה על כך – הוצאת זבל לרשות הרבים. הדין אם אירע נזק – חייב. מעשה ברשות בית דין ומצווה על כך – נר חנוכה בחוץ. הדין אם אירע נזק – פטור.**
- 14.** מברייתא זו אפשר ללמוד שלדעת רבי יהודה אדם שעושה מעשה ברשות בית דין [אף שאינו מצווה] פטור מתשלום בעבור הנזק שנגרם. אם כן, משנתנו המחייבת על נזק שנגרם בעקבות מעשה שנעשה ברשות בית הדין אינה כדעת רבי יהודה.
- 15.** על פי רב נחמן, משנתנו היא כדעת רבי יהודה כי משנתנו עוסקת במקרה שאדם הוציא את תבנו ואת קשו לרשות הרבים שלא בשעת הוצאת זבלים, דהיינו כשאין לו רשות בית דין לעשות זאת, ולכן הוא חייב על הנזק שנגרם אף לדעת רבי יהודה.